

Pavel Zadražil, Pavla Římovská, Jiří Čerkasov

katedra řízení, Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6- Suchdol

V souvislosti s tématem konference jsme si položili řadu otázek. Vzhledem k tomu, že problematikou TUR se začínáme zabývat, si však nejsme jisti, zda se nám podařilo postihnout všechny zásadní problémy v celé jejich složitosti a šíři. Ve snaze zjistit zda základní myšlenka TUR má naději na prosazení se v konkrétních podmínkách tří pohraničních a z hlediska zemědělské prvovýroby nepříliš výhodných regionů, v našem případě Domažlicku, Semilsku a Trutnovsku jsme narazili na celou řadu problémů, týkajících se možné projekce trvale udržitelného rozvoje v těchto oblastech. V našem příspěvku bychom Vás rádi seznámili s dojmem, který jsme získali při šetření v uvedených regionech a který může být do určité míry subjektivní a ovlivněn historickými specifiky naší země. Pamatujeme totiž období, kdy řada věcí, úvah i filozofií se zdála věčná, a nepřežily ani století. A naopak dočasné a přechodné se stalo téměř trvalostí. I dnes mohou mít naše závěry hodnotu života jepičího. Samo téma konference je definičně značně obtížné.

Existuje celá řada definic, které charakterizují trvale udržitelný rozvoj. Hojně citovaná je definice WCED (1987) charakterizující TUR jako uspokojování potřeb přítomnosti, aniž by příští generace musely slevovat ze svých potřeb. Není pochyb o tom, že uspokojování potřeb člověka - společnosti je vždy provázáno čerpáním přírodních zdrojů, v převážné většině neobnovitelných. V kategorii potřeb nejsou zahrnuty pouze potřeby pro prosté udržení existence, ale i řada jiných, které mají vztah spíše k rozvoji civilizace v širším slova smyslu. Některé zdroje a není to zanedbatelná část, jsou spotřebovávány neproduktivně s cílem udržení nebo změny stávajících mocensko-politických struktur. Vývoj civilizace představuje v konečném dopadu vždy spotřebu, spojenou s přeměnou přírodního prostředí. Generaci za generací je likvidován původní přírodní biotop a nahrazován tzv. kulturní krajinou. Z myšlenky trvale udržitelného rozvoje cítíme, že je třeba udělat všechno pro to, aby tento proces mohl být nekonečný. Je to však alespoň trochu reálná představa? Není nosným tématem myšlenky spíše obava, abychom ve své aktivitě neudělali hrubou chybu, která by se mohla dotknout ještě naší generace anebo příští generace námi bezprostředně a citově vnímané?

Dodržování pravidel TUR má nejen etický ale i ekonomický dopad, neboť ekonomika může trvale prosperovat pouze při zachování určité kvality životního prostředí. V minulosti u nás nebylo zbytkem zkoumat hodnotou životního prostředí z ekonomického hlediska a zatím jsme se u nás s výraznou prezentací podobného výzkumu nesetkali. V našem příspěvku budeme chápat TUR především z hlediska životního prostředí a ekonomiky.

Následující schéma ukazuje co všechno je zahrnuto v celkové hodnotě přírodních zdrojů a co je nutno brát v potaz, chceme-li tuto hodnotu ekonomicky vyjádřit a udržet.

Obr. 1 (Podle Young, 1992; Barbier, 1991)

Toto schéma je východím pro celou řadu metod, které se zabývají oceňováním externalit a to jak pozitivních, tak negativních. Vzhledem k tomu, že se jedná o náš první pokus formulovat problém "malé farmy z pohledu trvale udržitelného rozvoje" popisovat tyto metody by bylo poněkud nadčasové a nad rámec tohoto příspěvku.

Na příkladě 3. farem ze tří různých regionů v České republice si ukážeme situaci, která se vzhledem k historickému vývoji nemusí příliš lišit od situace v dalších regionech.

Farma 1 (Honc) okr. Semily

Výměra obhospodařované půdy cca 90 ha

Orientace: mléčná farma v podhorských výrobních podmínkách

Unvestováno: Kravín s kapacitou pro 40 ks. dojnic, bezstelivový provoz, stelivová část pro odchov mladého skotu (7 000 tis)

Potřeba dalších investic: farma nemá vlastní skladovací prostory na výrobu senáže, má nedostatečnou kapacitu na skladování sena. Senážní žlaby jsou vzdáleny cca 7 km od farmy, dovoz zatěžuje farmu nákladově i organizačně.

Charakteristika ekonomického postavení: Farma obtížně splácí bezúročné úvěry, zdroje na dokončení farmy jsou problematické, řešení provizorních skládek senáží je ztrátové a stěžuje odpovídá standardu na ochranu prostředí.

Farma 2 (Konopík) okr. Domažlice

Výměra obhospodařované půdy cca 90 ha

Orientace: tržní plodiny - řepka olejná, mléko, králičí brojleři

Investováno: Adaptace stodoly na výkrmnu králičích brojlerů pro 80 ks. matek (700

tis)

Potřeba dalších investic: Výstavba kravína se skladovacími prostory

Charakteristika ekonomického postavení: Farma produkuje mléko bez přiměřeného zisku v zastaralých prostorách bez mechanizace s nízkou produktivitou práce. Chov králíků je v krátkém výhledu téměř nenávratný. Farma má zajištěný příjem z podnájmů objektů na zpracování dřeva pro německého partnera.

Farma 3 (Mejsnar) okr. Trutnov

Výměra obhospodařované půdy cca 60 ha

Orientace: Výroba, zpracování a prodej mléka

Investováno: Volná boxová stáj pro 35 ks. dojnic, sklad sena (800 tis)

Postřeba dalších investic: Skladovací prostory na senáž

Charakteristika ekonomického postavení: Farma se systematicky zbavuje zadlužení, díky vlastnímu prodeji mléčných produktů disponuje hotovými penězi.

Z uvedeného přehledu několika vybraných farem je patrné, že jejich možnosti rozvoje jsou v současných podmínkách omezené. Nízká rentabilita výroby však neumožňuje uvedení výroby do stavu, kdy by nebylo negativně dotčeno životní prostředí. Zejména chybí prostory na skladování konzervované píce, jejichž výstavba je nákladná. Řada technologických procesů probíhá v improvizovaných podmínkách, kdy postup "lege artis" ve vztahu k životnímu prostředí při jejich kapitálovém vybavení je utopii. Stejně tak je nereálné uvažovat o možnosti, že vlastníci těchto podniků se dobrovolně zřeknou části výnosů a vloží je do ochrany životního prostředí. Jako "price takers" nemají možnost si do cen zakalkulovat náklady s tím spojené. Touha po přežití je tedy nutí exploatovat podmínky prostředí na samou hranici únosnosti. Dočasná výhoda plynoucí z restitučních zdrojů bude vyčerpána. Reprodukce a rozvoj jejich provozního kapitálu dostane reálnější podobu.

Pod pojmem malých farem jsou řazena i hospodářství, které mají v určitém smyslu význam spíše pro samozásobení, nebo jako hospodářství pro volný čas. Z hlediska diskutovaného problému nebudou představovat významný faktor.

Trvale udržitelný rozvoj ve vztahu k malým farmám představuje zatím problém, který je mimo ně samé. Je to spíše otázka jejich vlastní existence v podmínkách soutěže s podniky jejichž výroba se opírá o koncentraci a specializaci výroby. Současný ekonomický vývoj jim reálnou perspektivu kvalitativního rozvoje nesignalizuje.

Závěr

Pokusíme-li se formulovat závěr, domníváme se že problematika trvale udržitelného rozvoje v našich podmínkách není aktuální. Naráží na praktické poměry, které jsou reflexí politických a hospodářských změn posledních popřevratových roků. Přesto se jimi musíme zabývat s tím, že je budeme chápat jako záležitosti spíše strategické, při uvědomění si výchozí

reality. Z našich úvah plyne, že rozhodující úlohu pravděpodobně nebudou při formulování strategických cílů TUR hrát malé farmy. Strategického významu totiž nedosahují.

Nelez vyloučit, že spíše než myšlenkami na trvale udržitelný rozvoj v zemědělství bychom se měli zamyslet nad možností jak alespoň udržet dosažené. Stávající výsledky v zemědělské výrobě k pocitu spokojenosti nevedou.